

ФІНАНСУВАННЯ ПОЛЬСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ ЯК ВАГОМИЙ ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Ключові слова: польсько-німецький транскордонний регіон, фінансування, програми.

Вступ. Постановка наукової проблеми. Територія польсько-німецького транскордонного регіону вирізняється від інших районів Польщі та Німеччини слабшим рівнем соціально-економічного розвитку у зв'язку з периферійним розташуванням, історичними особливостями розвитку. Саме тому регіональна політика з підтримки цих прикордонних територій та підвищення їх конкурентоспроможності є дуже важливою, адже це сприятиме вирівнюванню рівнів розвитку як всередині країн (периферія-центр), так і на міжнародному рівні. Фінансування транскордонного співробітництва за участю польських та німецьких прикордонних територій

може слугувати прикладом ефективного використання можливостей та коштів, наданих ЄС.

Аналіз останніх публікацій з цієї проблеми. Розгляду фінансування транскордонного співробітництва присвячено чимало праць географічного, економічного, політичного профілю. З вітчизняних вчених даною проблематикою займалися П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула [1], І. Студенніков та інші. Дослідженням фінансування польсько-німецького транскордонного регіону займалися здебільшого польські та німецькі науковці: Ф. Камінський [6, 7], який розглядає стан та розвиток польсько-німецького транскордонного співробітництва до та після вступу Польщі до ЄС, І. Цьок [2, 3], який займається дослідженням проблем розвитку польських та німецьких прикордонних територій, М. Дзембала [4] досліджує польсько-німецьку транскордонну співпрацю в рамках єврорегіонів та інші. Проте праць, які б досліджували вплив фінансування зі структурних фондів ЄС на рівень конкурентоспроможності польсько-німецького транскордонного регіону, в українській науці недостатньо. Саме тому метою цієї статті є дослідження впливу коштів ЄС на розвиток конкурентоспроможності польсько-німецького транскордонного регіону.

Основними завданнями, котрі вирішувалися в процесі дослідження, були: дослідити джерела надходження коштів для розвитку польських і німецьких прикордонних територій, висвітлити основні заходи та проекти, реалізовані на території польсько-німецького транскордонного регіону.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Фінансування з фондів ЄС було і є важливим для польсько-німецького прикордоння, вагомим чинником зменшення диспропорцій в соціально-економічному розвитку західних польських прикордонних територій відносно німецького прикордоння та підвищенням рівня конкурентоспроможності польсько-німецького транскордонного регіону загалом.

Після об'єднання німецькі землі, особливо східні, в рамках регіональної політики ЄС отримують значне фінансування зі структурних фондів Європейської спільноти. Зважаючи на порівняно низький рівень соціально-економічного розвитку східні землі Німеччини включені як Ціль № 1, Ціль № 2 та Ціль № 3 в Програмі регіональної політики ЄС. Ціль № 1 передбачає додаткове фінансування для регіонів, які відстають в соціально-економічному розвитку, а також територій з низькою густотою населення (менше 8 осіб / км²), Ціль № 2 охоплює території, які потребують економічної реструктуризації в сфері промисловості, послуг та рибальства, а також сільськогосподарські регіони, які характеризуються регресом виробництва і не можуть пристосуватися до зовнішніх умов розвитку. Фінансування територій, включених до Цілі № 3, передбачає надання фінансової підтримки регіонам, які не входять в Ціль № 1 і № 2 і сприяє модернізації та адаптації систем освіти та науки. За період 1991–1999 рр.

східні землі Німеччини отримали зі структурних фондів ЄС понад 16 млрд євро [6, 284].

В період 1994–1999 рр. на території польсько-німецького транскордонного регіону функціонувало дві програми фінансування: INTERREG і PHARE CBC. Програма INTERREG почала діяти з 1991 року і була призначена для країн-членів ЄС. В рамках програми INTERREG II протягом 1994–1999 рр. Німеччина отримала понад 400 млн євро, з яких 281 млн євро (70 %) припав на східні прикордонні землі. Однією з проблем розвитку транскордонного співробітництва на польсько-німецькому кордоні був брак програм фінансування для польської сторони, оскільки Польща як нечлен ЄС не могла брати участь в програмі INTERREG. З метою покращення ситуації впроваджено Програми прикордонного співробітництва, основною метою яких було посилення транскордонної співпраці країн-членів ЄС з країнами Центральної та Східної Європи. Додатковою програмою до INTERREG стала програма PHARE CBC (PHARE Cross-Border Cooperation), яка почала діяти на польській стороні з 1994 року. Польща отримала в період 1994–1998 рр. майже 270 млн євро, що становило 30 % всіх коштів, передбачених для країн ЦЄС. На польсько-німецький транскордонний регіон протягом 1994–2001 рр. з програми PHARE CBC припало 371 млн євро (87,9 % коштів, призначених для Польщі). У фінансуванні польсько-німецького транскордонного регіону зі структурних фондів ЄС існувала тенденція нерівномірності надходження коштів на користь польської сторони 1:1,5, але потрібно звернути увагу на те, що німецька сторона почала отримувати кошти раніше – з 1991 року і додатково були надходження з уряду ФРН.

Загалом протягом 1994–2003 рр. на транскордонне співробітництво ЄС виділив (не лише на кордоні з ФРН) 459 млн євро, при цьому на польсько-німецькому кордоні протягом 1999 – 2001 рр. було реалізовано 124 проекти. Найбільшу кількість програм – 48 виконало Любуське воєводство на суму 42 млн євро, Західнопоморське – 36 на суму 41,3 млн євро і найменше Нижньосілезьке – 28 на суму 23,4 млн євро. Майже 70 % всіх проектів призначено на фінансування інфраструктури та охорони середовища, 14 % - програми, пов'язані з облаштуванням кордону і 9 % спрямовані на так звані малі інфраструктурні проекти [7, 325].

Фінансування прикордонних німецьких земель з фондів ЄС протягом 2002-2006 рр. склало 7,5 млрд євро (табл. 1). Найбільше коштів німецьке прикордоння отримало від Європейського фонду регіонального розвитку – 90%.

Особливо актуальною була підтримка транспортної інфраструктури як одного з головних чинників розвитку транскордонного співробітництва. На розвиток транспортної інфраструктури були спрямовані кошти програми PHARE CBC: за 1994 – 1999 рр. реалізовано понад 50 проектів на суму близько 160 млн євро (тобто понад 51 % суми всіх програм). Наприклад, в Нижньосілезькому воєводстві витрачено 26,85 млн євро (57 % коштів,

призначених для цього воєводства) і реалізовано 14 проектів. Для Любуського воєводства виділили 85,6 млн євро (61 % вартості всіх проектів), було реалізовано 24 проекти, в основному пов'язані з будівництвом нових пунктів пропуску, ремонтом доріг та комунальною інфраструктурою (будівництво газопроводів) (табл. 2).

Таблиця 1.

Фінансування німецьких прикордонних земель зі структурних фондів ЄС, 2002-2006 рр., млн євро

	Європейський Фонд Регіонального розвитку	INTERREG ІІА	PHARE CBC ІІ	Разом
Меклембург-Передня Померанія	1100	45	-	1145
Бранденбург	1639	124	-	1763
Саксонія	3058	201	-	3259
Європейський фонд регіонального розвитку та федеральний уряд	1003	-	-	1003
PHARE CBC	-	-	378	-
Разом	6800	370	378	7548

*Джерело [7].

Таблиця 2.

Інфраструктурні проекти, реалізовані на західному польському прикордонні в рамках програми PHARE CBC*

Нижньосілезьке	Любуське	Західнопоморське
1994		
	<ul style="list-style-type: none"> ○ Будівництво терміналу та модернізація транспортного сполучення на пункті пропуску в Ольшині; ○ Будівництво пункту пропуску Губінек і кільцевої дороги Губіна; ○ Термінал оформлення вантажів у Швецьку 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Модернізація автостради до пункту пропуску Колбасково- Помеллен ○ Модернізація автостради до пункту пропуску Ошінув - Хохенвутцен
1995		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Модернізація дороги № 371 на відрізку Болкув – Любавка ○ Реконструкція автомобільної дороги № 359 на відрізку Любань – Лешна та Лешна – Мілошув - кордон 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Модернізація державних доріг № 274 і 275 – доїзд до пункту пропуску Губінка ○ Модернізація доріг в межах пункту пропуску Костшин – Гожув ○ Модернізація залізничного пункту пропуску Куновіце – Франкфурт на Одрі 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Модернізація дороги № 117 в межах пункту пропуску Росувко – Щецин ○ Будівництво пункту пропуску Росувко – Росов
1996		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Кільцева дорога в Єленій Гуже ○ Кільцева дорога м. Болеславец в межах дороги № 4 ○ Модернізація державної дороги № 371 на відрізку Болькув – Камінна Гура 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Будівництво вулиці 300-річчя в Жарах – доїзд до пункту пропуску в Пжевозе ○ Велодоріжки в євро регіоні Спрева – Ниса – Бобр ○ Модернізація транспортного сполучення № 132 з будівництвом доріг в Гожові 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Модернізація дороги № 117, відрізок міської дороги в Щецині ○ Будівництво частини старого міста в Старгардзі Щецинському ○ Газифікація м. Мендзиздроз
1997		
○ Модернізація дороги № 356	○ Будівництво кільцевої дороги в Жарах	○ Модернізація дороги № 120

<ul style="list-style-type: none"> на відрізку Ольшина – Любань та будівництво кільцевої дороги Радоньова ○ Будівництво віадуку над залізничною дорогою в Клобучині в межах дороги № 3 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Будівництво мосту в Шпротаві ○ Будівництво газопроводу в Губіні ○ Будівництво газопроводу в гміні Скомпе і Суленчині ○ Модернізація дороги в Гожові ○ I етап газифікації гміни Санток ○ Будівництво велодоріг в м. Суленцин 	<ul style="list-style-type: none"> кордон – Грифіно – Старе Чарново ○ Газифікація гміни Пижице ○ Вітрова електростанція в Новогарді
1998		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Будівництво обхідного шляху м. Ольшин на трасі Згожелєц – Лубань – Єленя Гура ○ Дорога Горлиць – Вроцлав (II етап) ○ Будівництво віадуку над залізничною дорогою в Клобучині 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Будівництво об'їзної дороги м. Ясень ○ Будівництво кільцевої дороги м. Шпротави ○ Велодоріжки ○ Будівництво газопроводу в Губіні ○ Модернізація доріг № 133 і 132 на відрізку Костшин – Гожув ○ Комунальна інфраструктура для м. Слубіце 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Модернізація залізничного пункту пропуску Щецин / Гуменце – Грамбов / Тантов ○ Модернізація дороги № 117 на відрізку вулиць Мешка і Південної в напрямку кордону у Щецині
1999		
<ul style="list-style-type: none"> ○ Автомобільний пункт пропуску Родомежице – Хагенверден ○ Транспортна інфраструктура с. Кжешув 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Модернізація доріг Костшин – Гожув III етап 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Модернізація дороги № 117 - продовження

* Джерело: [2].

Важливе місце у фінансуванні проектів в рамках програми PHARE CBC на польсько-німецькому кордоні приділялось охороні навколишнього середовища. Адже ця проблема розглядається майже в усіх двосторонніх умовах. Це пов'язано з тим, що геоекологічний стан певних територій не стосується тої чи іншої адміністративно-територіальної одиниці, а може поширюватись і на території, розташовані за межами кордону. На території польсько-німецького транскордонного регіону питання охорони навколишнього середовища були і є дуже актуальними. Так, протягом 1994–1999 рр. в рамках програми PHARE CBC реалізовано близько 100 проектів на суму понад 80 млн євро [2, 167-172]. Кошти, інвестовані в проекти з охорони навколишнього середовища не лише покращили стан оточуючого середовища, але також підвищили рівень життя населення, інвестиційну привабливість прикордонних територій та функціонування комунальних служб. Завдяки інвестиціям програми PHARE CBC в деяких повітах (Гожовський, Мендзижецький) та містах (Гожув, Зелена Гура) було очищено 98 % промислових та комунальних стоків. Новозбудовані та відремонтовані очисні споруди відповідають сучасним високотехнічним стандартам Європейського Союзу. Фінансування у сферу навколишнього середовища сприяло також покращенню якості води на прикордонних територіях, зменшило рівень забруднення органічними сполуками річок Бубр, Квіса, Ниса Лужицька, змінило якість води з точки зору фізико-хімічного складу з рівня II на рівень I (на р. Ниса Клодзка завдяки спорудженню механічно-біологічних очисних споруд у Сцінавці Дольній, Бистжиці Клодзкій).

Не менш важливе значення для підвищення конкурентоспроможності польсько-німецького транскордонного регіону мало фінансування проектів в суспільно-культурній сфері. Протягом 1994–1999 рр. інвестовано близько 23 млн євро на розвиток трудових ресурсів. З них:

- у Любуському воєводстві витрачено понад 20,1 млн євро, з яких 16 млн призначено на створення Колегіуму "Полонікум" у Слубіцах, де навчається близько 1300 студентів. За кошти програми PHARE CBC відновлено та розбудовано також Міжнародний музичний центр Схід–Захід", філармонія у Зеленій Гурі, де щорічно збираються німецькі та польські музиканти;
- Нижньосілезьке воєводство отримало близько 1,33 млн євро на реалізацію трьох проектів. Найбільшим проектом було створення навчально-конференційного центру "Чорна садиба", на який було витрачено 94 % передбачених інвестицій. За решту коштів закуплено автомобілі та рятувальне обладнання для Карконоської групи;
- Західнопоморське воєводство отримало найменше коштів – 1 млн євро, які було інвестовано на будівництво реабілітаційного Центру для осіб, потерпілих у Свіноуйсці, та Польсько-німецького центру екології в ландшафтному парку Долини Нижньої Одри та Цединському ландшафтному парку.

Окрім цих коштів, протягом 1997–1999 рр. польські західні прикордонні території отримали 4 млн євро на реалізацію проекту "Безпека західного кордону" (було куплене обладнання для міліції та пожежної служби). Окрім вищезазначених проектів важливу роль відігравали у суспільно-культурній сфері відігравали так звані малі єврорегіональні проекти, вартість яких не перевищувала 50 тис. єкю. Метою цих проектів були розвиток та започаткування транскордонних контактів у сфері науки, освіти, культури, спорту, що передбачало ліквідацію негативного впливу кордону, підвищення рівня життя населення прикордонних територій, покращення природних та культурних умов для життя мешканців, культурний обмін. [2, 154–155].

Другий період програми PHARE CBC 2000–2004 (6) продовжив фінансування програми "Польща–Німеччина" та передбачав реалізацію проектів технічної інфраструктури зокрема модернізацію автостради № 4, яка є важливим елементом III Панєвропейського транспортного коридору (Ерфурт – Згожеlec – Вроцлав – Краків - Львів). Проблематика транспортної інфраструктури для прикордонних територій була досить актуальною також в діяльності єврорегіонів (метою створення єврорегіону Ниса було будівництво транспортного сполучення в його межах). Німецька сторона в різних документах зазначала розвиток транспортної інфраструктури: Федеральний план розвитку транспорту містить кілька транскордонних проектів щодо розбудови автомобільної та залізничної мереж [2, 161-164]. Потрібно зазначити, що на прикордонні землі польсько-німецького транскордонного регіону було виділено найбільшу частку коштів з програми PHARE CBC 2000–2004. Наприклад, у 2003 р. по програмі "Польща–

Німеччина" західне польське прикордоння отримало 79 % коштів, передбачених для Польщі в рамках програми PHARE CBC 2000–2004.

Членство Польщі в ЄС з травня 2004 року дало можливість прикордонним територіям брати участь в проектах, реалізованих в рамках програми INTERREG III A, яка стала продовженням програми PHARE CBC. Програма INTERREG III A передбачала фінансування інфраструктури та охорони навколишнього середовища, оскільки саме цим напрямом до того часу не надавалось значення на польсько-німецькому прикордонні. Більшість проектів були спрямовані на будівництво та модернізацію доріг, пунктів пропуску та кільцевих доріг. У сфері охорони навколишнього середовища проекти були спрямовані на створення та реконструкцію стічних та каналізаційних споруд, що значно покращила умови життя населення прикордонних територій. В меншій мірі зверталася увага на такі пріоритети, як економічний розвиток, населення чи розвиток сільської місцевості. Продовжилось фінансування також малих проектів, які сприяли інтеграції населення в сфері обміну молоді, організації культурних заходів, туризму та охорони середовища.

Протягом 2000–2006 рр. Європейська Комісія збільшила рівень фінансування з проекту INTERREG III A для зовнішніх кордонів ЄС. Особливо це стосувалося західних прикордонних територій Польщі. Розподіл коштів свідчить про пріоритетне становище польського західного прикордоння в порівнянні зі східним, що пов'язано з кращою підготовкою їх до написання проектів, моніторингом надходженням фінансування. Також більшість проектів інфраструктури реалізовувалися на західному прикордонні Польщі як продовження німецьких проектів, наприклад, будівництво доріг, підвищуючи тим самим конкурентоспроможність прикордонних міст та районів [7, 328]. В рамках програми INTERREG III 2004-2006 рр. Європейська комісія виділила Польщі 221,4 млн євро, з яких 80 % передбачено на транскордонне співробітництво: з Німеччиною 86,6 млн євро, Чехією 18 млн євро і Словаччиною 10,5 млн євро, а решту з країнами-членами ЦСЄ. Німецька сторона протягом 2000-2007 рр. реалізувала 532 проекти на суму 213,7 млн євро.

Отже, кошти, завдяки яким реалізовано проекти значно вплинули на рівень пропускнуої здатності пунктів пропуску, а також покращили умови та рівень життя мешканців. Будівництво, ремонт та модернізація транспортних сполучень сприяли підвищенню рівня соціально-економічному розвитку гмін, повітів та регіону загалом, покращенню умов для розвитку підприємництва, що в свою чергу сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності. Варто зазначити, що завдяки цим програмам на польсько-німецьких прикордонних територіях було реалізовано найбільшу кількість проектів у сфері транскордонного співробітництва, ніж за весь попередній період.

Список використаних джерел

1. Беленький П. Ю., Мікула Н. А., Матвеев Є. Е. Конкуренційність на транскордонних ринках. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с.
2. Ciok S. Pogranicze polsko-niemieckie. Problemy współpracy transgranicznej. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004. – S. 154-172.
3. Ciok S. Polska–Niemcy. Współpraca i konkurencja na pograniczu / S. Ciok, S. Dołzbłasz, M. Leśniak, A. Raczyk // Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2008. – S. 157–165.
4. Dziembała M. Współpraca gospodarcza i kulturalna realizowana na pograniczu polsko-niemieckim w ramach euroregionów na początku XXI wieku / Społeczno-gospodarcze aspekty współpracy polsko-niemieckiej. Red. naukowa Oleg Gorbaniuk, Bartosz Józwik. – Lublin : Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 2009. – S. 143 – 145.
5. Inicjatywa Wspólnotowa INTERREG III. Polskie doświadczenia w latach 2004 – 2006. – Warszawa : Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2006. – S. 44.
6. Kamiński F. Współpraca transgraniczna na pograniczu polsko-niemieckim wobec wschodniego rozszerzenia Unii Europejskiej // Polska – Niemcy a rozszerzenie Unii Europejskiej. Red. naukowa Witold Małachowski. T. II. – Warszawa : Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2004. – S. 284 – 286.
7. Kamiński F. Współpraca transgraniczna pomiędzy Polską a Niemcami po akcesji // Polska – Niemcy po rozszerzeniu Unii Europejskiej. Bilans i perspektywy. Red. naukowa Witold Małachowski. – Warszawa : Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2009. – S. 325 – 328.

Алісова О. І. Фінансування польсько-німецького транскордонного регіону як вагомий фактор підвищення рівня конкурентоспроможності прикордонних територій

У статті досліджено основні джерела та напрями фінансування польсько-німецького транскордонного регіону в рамках програм транскордонного співробітництва. Висвітлено заходи та проекти, які були втілені на прикордонних територіях Польщі та Німеччини у сфері охорони навколишнього середовища, транспортній інфраструктурі, суспільно-культурній сфері. Показано вплив фінансування зі структурних фондів ЄС на рівень конкурентоспроможності польсько-німецького транскордонного регіону.

Ключові слова: польсько-німецький транскордонний регіон, фінансування, програми.

Алісова А. И. Финансирование польско-немецкого трансграничного региона из структурных фондов ЕС как один с факторов повышения конкурентоспособности приграничных территорий.

В статье исследованы основные источники и направления финансирования польско-немецкого трансграничного региона в рамках программ трансграничного сотрудничества. Освещены мероприятия и проекты, которые были воплощены на приграничных территориях Польши и Германии в сфере охраны окружающей среды, транспортной инфраструктуре, общественно-культурной сфере. Показано влияние финансирования из структурных фондов ЕС на уровень конкурентоспособности польско-немецкого трансграничного региона.

Ключевые слова: польско-немецкий трансграничный регион, финансирование, программы.

Alisova O. I. EU financing of Polish – German transborder area as one of the main competitiveness factors. This article considers the main financing sources and directions of the Polish - German transborder area. Measures and projects which were realized on Polish and German border area in the environmental protection, transport infrastructure and social-cultural sphere, are lighted. The influence of EU structural funds financing on competitiveness of the Polish-German border region is shown.

Key words: Polish – German transborder area, financing, programmes.